

Sygn. akt II UK 191/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku H. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 19 kwietnia 2012 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 23 marca 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 14 grudnia 2009 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił
H. R. przyznania emerytury w wieku obniżonym wskazując, że pomimo iż

wnioskodawca został uznany orzeczeniem komisji lekarskiej ZUS z dnia 9 grudnia 2009 r. za całkowicie niezdolnego do pracy, nie spełnił wszystkich wymogów z art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j.: Dz. U. Nr 153 z 2009 r., poz. 1227 ze zm.). Nie wykazał on bowiem wymaganego okresu 35 lat podlegania ubezpieczeniu społecznemu na podstawie umowy o pracę oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy nie pozostawał w stosunku pracy przez okres co najmniej 6 miesięcy.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 25 czerwca 2010 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał odwołującemu się wnioskodawcy emeryturę w wieku obniżonym od dnia 1 października 2009 r. Sąd pierwszej instancji ustalił, że H. R., ur. dnia 7 listopada 1946 r., w dniu 1 października 2009 r. złożył w organie rentowym wniosek o przyznanie emerytury. Na dzień złożenia wniosku ubezpieczony wykazał 27 lat, 2 miesiące i 23 dni okresów składkowych. Ponadto orzeczeniem z dnia 13 listopada 2009 r. lekarz orzecznik ZUS, a następnie, na skutek sprzeciwu wnioskodawcy, orzeczeniem z dnia 9 grudnia 2009 r. komisja lekarska ZUS orzekli, że wnioskodawca jest całkowicie niezdolny do pracy na stałe przy przyjęciu, iż niezdolność do pracy powstała przed 1 stycznia 2009 r. W dniu 14 grudnia 2009 r. organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję. Pismem z dnia 26 maja 2010 r., w odpowiedzi na zobowiązanie Sądu, organ rentowy wskazał, że ubezpieczony nie ubiegał się o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy. Sąd Okręgowy przytoczył treść art. 29 ust. 1-3 i art. 57 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i wskazał, że wnioskodawca spełnia ustawowe wymogi do przyznania prawa do emerytury w wieku obniżonym. Niespornie ukończył bowiem 60 lat, legitymuje się stażem ubezpieczeniowym ponad wymagane 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych oraz został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy. Wprawdzie, jak podnosi organ rentowy, wnioskodawca w ostatnich 24 miesiącach podlegania ubezpieczeniu społecznemu nie pozostawał przez okres 6 miesięcy w stosunku pracy, to jednak spełnienia tego warunku nie wymaga się od ubezpieczonego, który w dniu zgłoszenia wniosku jest uprawniony do renty z tytułu niezdolności do pracy. Jak wynika z literalnego brzmienia przepisu art. 29 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS chodzi

o uprawnienie do renty, a nie jej pobieranie. Ustawodawca nie wymaga, aby renta z tytułu niezdolności do pracy była przyznana i pobierana, lecz by ubezpieczony spełniał ustawowe warunki do jej otrzymania, czyli był do niej uprawniony, niezależnie od tego, czy z prawa tego korzysta. Skarżący bez wątpienia, w dacie złożenia wniosku o emeryturę spełniał ustawowe wymogi do przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, bowiem wykazał co najmniej 25 lat okresów ubezpieczeniowych i został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy trwale - od przed 1 września 2009 r.

Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wywiódł organ rentowy zaskarżając powyższy wyrok w całości.

Wyrokiem z dnia 23 marca 2011 r. Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację - stwierdzając, że niezasadny był zarzut naruszenia prawa materialnego, a mianowicie art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez przyjęcie, że wnioskodawca spełnia ustawowe przesłanki uzasadniające przyznanie prawa do emerytury w wieku obniżonym na podstawie art. 29 cytowanej ustawy poczynając od 1 października 2009 r., a w szczególności uznanie, że ubezpieczony w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę był uprawniony do renty; pomimo faktu, że nie składał on nigdy wniosku o rentę, a renta z tytułu niezdolności nigdy nie była przyznana i przez niego pobierana. W ocenie Sądu błędne było stanowisko organu rentowego, że do spełnienia wymogu z art. 29 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest konieczne pobieranie przez ubezpieczonego renty. Ze sformułowania tego przepisu w żadnej mierze nie wynika powoływana wyżej okoliczność przez skarżącego. Z gramatycznego brzmienia tego przepisu, tj. zawartego w nim zwrotu „chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę są uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy” wynika jedynie obowiązek wykazania się przez ubezpieczonego spełnieniem wszystkich przesłanek niezbędnych do uzyskania prawa do renty, zgodnie z treścią art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Nabycie prawa, a zatem uprawnień do renty z tytułu niezdolności do pracy nie jest bowiem uzależnione od wniosku osoby uprawnionej do tego świadczenia, które to uprawnienie powstaje z mocy samego prawa. Jedynie realizacja tego prawa w postaci jego wypłaty uzależniona jest od wniosku

uprawnionego. Zdaniem Sądu art. 29 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie wprowadza powoływanego przez organ rentowy wymogu pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy.

Na wyżej wskazane orzeczenie organ rentowy wniósł skargę kasacyjną, opierając ją na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego - art. 29 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez przyjęcie, że ubezpieczony H. R. nabył prawo do emerytury od 1 października 2009 r - tj. od dnia spełnienia na zasadzie art. 100 powołanej ustawy wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, ewentualnie zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona. Prawo do wcześniejszej emerytury (w niższym wieku emerytalnym) z art. 29 ustawy o emeryturach i rentach ma charakter wyjątkowej regulacji szczególnej, przez to wymagania do jego ustalenia nie poddają się wykładni rozszerzającej, co oznacza, że prawo do wcześniejszej emerytury może nabyć ubezpieczony, który spełnił warunki wymagane do nabycia tego świadczenia, w tym uzależnione od bycia pracownikiem ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę, lub jeżeli w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, pozostawał w stosunku pracy przez co najmniej 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę był uprawniony do renty z tytułu niezdolności do pracy z pracowniczego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym lub podlegania pracowniczym ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Prawo do wcześniejszej emerytury z art. 29 ustawy o emeryturach i rentach jest uzależnione od spełnienia „pracowniczych” wymagań kreujących to prawo, tj. bycia pracownikiem ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę (art. 29 ust. 2 pkt 1) oraz podlegania przez co najmniej 6 miesięcy w okresie

ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy, chyba że z tego pracowniczego tytułu pracownik był uprawniony do renty z tytułu „pracowniczej” niezdolności do pracy (art. 29 ust. 2 pkt 2 tej ustawy), albo przez cały wymagany okres, o którym mowa w art. 29 ust. 1 pkt 1 lub 2 podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy (art. 29 ust. 3 tej ustawy).

Istotą sporu w niniejszej sprawie była wykładnia pojęcia „uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy”, którym posługuje się przepis art. 29 ust. 2 pkt 2 *in fine*. Z literalnej wykładni powołanego przepisu, w przeciwieństwie do stanowiska Sądu drugiej instancji, nie można jednoznacznie stwierdzić, że zwrot w postaci - „uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy” – oznacza wyłącznie nabycie prawa do renty, w myśl art. 100 ustawy emerytalnej. Zwrot ten może oznaczać również nabycie prawa do świadczeń rentowych. Wskazane zwroty językowe nie są względem siebie znaczeniowo tożsame. Czym innym jest nabycie prawa do renty, a czym innym nabycie prawa do świadczeń rentowych. Wprawdzie prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia (art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach), zachodzą jednak sytuacje, kiedy prawo do renty powstaje w późniejszym czasie. Takie sytuacje przewiduje ust. 2 tego przepisu, bowiem jeżeli ubezpieczony pobiera zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne lub wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy wypłacane na podstawie Kodeksu pracy, prawo do renty powstaje z dniem zaprzestania pobierania tych świadczeń. Z kolei prawo do renty związane z roszczeniem o wypłatę świadczenia powstaje od daty złożenia wniosku rentowego, skoro świadczenie wypłaca się poczynając od dnia powstania prawa do określonego świadczenia, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek (art. 129 ust. 1 ustawy). Oznacza to, że w razie złożenia wniosku rentowego w danym miesiącu prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy przyznaje się i wypłaca od dnia złożonego wniosku tylko wtedy, gdyby ustalono, że w tym konkretnym dniu zostały spełnione warunki wymagane do przyznania dochodzonego prawa, a ubezpieczony nie korzysta z żadnego z innych wyżej wymienionych świadczeń za czas niezdolności do pracy. W innym razie

prawo do renty przysługuje od początku miesiąca, w którym złożony był wniosek rentowy. Bez złożenia wniosku ubezpieczony nie może domagać się wypłaty świadczenia. Podstawą wypłaty takiego świadczenia jest wyłącznie decyzja organu rentowego. Faktem jest, że decyzja taka nie ma charakteru konstytutywnego, lecz deklaratoryjny i jako taka nie rodzi stanu prawnego, a tylko stwierdza jego istnienie. W przypadku bowiem kiedy mamy do czynienia z obowiązkiem bądź prawem wynikającym wprost z ustawy (z mocy prawa), skutek prawny następuje z datą spełnienia się warunków ustalonych w tej ustawie, natomiast decyzja, jako akt konkretyzujący przedmiot i skierowana do indywidualnego adresata, ma charakter deklaratoryjny. Decyzje deklaratoryjne ustalają jedynie istnienie i zakres jakiegoś stosunku prawnego, który powstał wcześniej z mocy przepisów prawnych. Skutki prawne w tego typu sytuacjach powstają więc *ex tunc*, jako skutki ziszczenia się określonych w przepisach prawa warunków, a nie *ex nunc* jako skutki prawne decyzji deklaratoryjnej. Jest to podstawowa cecha różniąca decyzje deklaratoryjne od decyzji konstytutywnych, które same określają datę, od której następują skutki prawne. Decyzje deklaratoryjne mogą być zatem wydawane w każdym czasie, jako że nie kreują nowych stanów prawnych, a tylko stwierdzają ich istnienie. Taki charakter prawny decyzji nie wpływa jednak na zakres rozpoznania i orzeczenia (przedmiot sporu) w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Przedmiot ten wyznaczony jest w pierwszej kolejności przedmiotem decyzji organu rentowego zaskarżonej do sądu ubezpieczeń społecznych, a w drugim rzędzie przedmiotem postępowania sądowego determinowanego zakresem odwołania od tejże decyzji. Przeniesienie sprawy na drogę sądową przez wniesienie odwołania od decyzji organu rentowego ogranicza się do okoliczności uwzględnionych w decyzji, a między stronami spornych; poza tymi okolicznościami spór sądowy nie może zaistnieć. Przed sądem wnioskodawca może żądać jedynie korekty stanowiska zajętego przez organ rentowy i wykazywać swoją rację, odnosząc się do przedmiotu sporu objętego zaskarżoną decyzją, natomiast nie może żądać czegoś, o czym organ rentowy nie decydował. Z tego względu odwołanie wnoszone od decyzji organu ubezpieczeń społecznych nie ma charakteru samodzielnego żądania, a jeżeli takie zostanie zgłoszone, sąd nie może go rozpoznać, lecz zobowiązany jest postąpić zgodnie z art. 477¹⁰ § 2 k.p.c. W niniejszej sprawie

pomimo ustalenia Sądów orzekających w niniejszej sprawie o emeryturę spełnienia przesłanek do nabycia prawa do renty, ubezpieczony nigdy o takie prawo nie występował, a zatem potencjalne świadczenie nie zostało ustalone. W takiej sytuacji Sąd nie jest władny dokonać konkretyzacji przysługującego prawa w miejsce właściwej decyzji organu rentowego. W konsekwencji stwierdzić należało, że do nabycia spornej wcześniejszej emerytury skarżący wprowadzić nie musiał być pracownikiem w dniu składania wniosku o emeryturę, ale zgodnie z art. 29 ust. 2 pkt 2 *in fine* musiał mieć ustalone prawo do renty i w czasie pobierania tej renty osiągnąć wiek emerytalny – por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2004 r., II UK 471/03, OSNP 2005/6/88.

Mając powyższe na uwadze użyte w art. 29 ust. 2 pkt 2 *in fine* wyrażenie – „(...)”, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę są uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy.” – rozumieć należy, jako nabycie prawa do świadczeń rentowych, na skutek właściwej decyzji organu rentowego, ustalającej istnienie i zakres zgłoszonego we wniosku stosunku prawnego, który powstał wcześniej z mocy przepisów prawnych.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.